

~~- Vaccano, mon. Petenensi, Jan. Petenensi
 Biskup (1649-1663)~~
~~- Petenensi Biskupija~~
~~- Petenensi Biskupija~~
~~1649. godine 16. 5. god.~~
~~323.2~~
~~323.2/4~~
~~323.2/4~~
~~4 282~~
~~15. 16. 282~~

IVAN GRAH
 282
 323.2/4

NEKOLIKO VIJESTI O PIĆANSKOJ BUNI 1653. GODINE U IZVJEŠTAJIMA PIĆANSKIH BISKUPA »AD LIMINA«

U Vatikanskom arhivu postoji svega 230 pisanih stranica arhivske građe Izvještaja pićanskih biskupa Svetoj Stolici (*Relationes ad limina*) od 1593. do 1780. godine.¹ Građa je vrlo manjkava, što se vidi iz postojeće folijacije koja počinje sa 49 f. te odmah skače na 339 f. i prekida se sa 478 f. Ostala građa nije numerirana.

Treba odmah istaknuti da među tim izvještajima nema onoga iz 1656. godine.²

Za vrijeme pićanske bune bio je biskup u Pićnu Franjo Maksimilijan Vaccano (1649—1663), rodом iz Gorice, carski savjetnik, ljubljanski prepozit, pokrajinski zastupnik, a kao biskup sam se smatrao ljubljanskim sufraganom.³ Prema vijestima i kronotaksama pronađenim u kaptolskom arhivu u Pićnu car ga je imenovao za pićanskog biskupa još 1646. god.⁴ u vrijeme kad je imenovan i dvorski župnik Gašpar Gorizzutti.⁵ Papa Inocent X potvrdio je 1649. god. Vaccana za pićanskog biskupa, te je bio svečano dočekan i ustoličen na Veliki četvrtak 1650. godine.⁶ Prema podacima iz knjige ređenja⁷

¹ Archivio Segreto Vaticano, *Relationes ad Limina*. Oznaka: »762-5 Peten«. Te sam relacije dao mikrofilmirati nakon što sam ih letimično složio. U ovom prikazu citirani broj odnosi se na mikrosnimak, koji obuhvaća po jednu stranicu teksta Dalje ASVat.

² ASVat, *Relationes*, 87.

³ Miroslav Premrou, *Serie dei vescovi petinesi dal 1573—1798*, Trieste 1930, str. 386—9. Kandler, *Pel fausto ingresso di mons. Bartolomeo Legat nella sua sciesa di Trieste*, Trieste 1847. — Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji, Zagreb 1975, str. 476.

⁴ Pićan, kaptolski arhiv, *Memoriae venerabilis Capituli ecclesiae cathedralis Petenensis*, rukopis, str. 33, i razne kronotakse pićanskih biskupa.

⁵ M. Premrou, n. dj., str. 386, 389.

⁶ Pićan, *Memoriae*, n. dj., str. 33.

⁷ Pićan, arhiv 1, 1, *Knjiga (Prothocollum) ređenja od 1632. god. dalje*.

biskup Vaccano dolazio je u Pićan u proljeće 1650, 1652. i 1656. godine, ostalo je vrijeme provodio u Ljubljani vršeći razne crkvene i civilne dužnosti. Zbog kršenja obveze rezidencije u biskupiji imao je mnogo neprilika i ukora sa strane nuncija iz Beča i papinih dikastera iz Rima. Biskup nastoji opravdati svoje izbivanje iz Pićna praksom svojih prethodnika, što mu pismeno potvrđuju kanonici i najstariji župnici u biskupiji.⁸ Preko svoga opunomoćenog predstavnika u Rimu Josipa Mechola poduzima sve samo da ne mora rezidirati u dalekom, zabačenom i siromašnom Pićnu. God. 1660. pozvao ga je na odgovornost papin nuncije, kome se biskup Vaccano pokorio kao »poslušan sin i kapelan«, ali je s druge strane uz pomoć ljubljanskog kneza-biskupa, carskog dvora i svog opunomoćenika u Rimu uspio uvjeriti kardinale kongregacije i samoga papu da je za Crkvu i narod korisniji njegov rad u Ljubljani negoli u Pićnu. Bio je oslobođen od rezidencije, ali ne i od propuštenih četvorogodišnjih izvještaja ad limina. Koncem 1661. god. biskup Vaccano šalje iz Pićna svoj izvještaj izravno papi. Svoje prve godine episkopata uspoređuje s uzburkanim morem, ističući kako je širom pazinske grofovijske buknuła okrutna pobuna popraćena smrću i neljudskim smaknućem civilnog zapovjednika i njegova kancelara (»crudelis totius Comitatus Pisinensis rebellio, cum morte, et inhumana trucidatione temporalis Gubernatoris, et Cancelarij«), profanacijom katedralne crkve, provalom i pustošenjem biskupove kuće, uništenjem podova, zidova i namještaja.⁹ Lišen svega, biskup je morao drugdje tražiti sredstva za vlastiti opstanak, morao je više puta putovati do carske komore i dvora, te mu je čak i život bio u opasnosti. Dalje ističe da mu je bio onemogućen pristup u njegovu biskupiju do 1659. godine, ali da uza sve to nije propustio poslati izvještaj o jednom materijalnom i moralnom stanju pićanske biskupije. To je učinio 1656. god. preko svoga predstavnika u Rimu Mechola. Mechol je stvarno primio taj biskupov izvještaj i iz Rima pismeno javio da će biskupa dostojno zastupati iako ima puno drugoga posla. Usput piše da se u Napulju pojavila kuga i da je zabranjen dolazak u grad s juga.¹⁰ Žrtva kuge, koja je doskora i Rimom harala, bio je sam Mechol, a budući da njegovi nasljednici nisu pićanskom biskupu vratili spise, živio je u dobroj vjeri da je njegova relacija bila predana kongregaciji i da su bile ispunjene ostale formalnosti. Vjerojatno je sama buna s posljedicama bila detaljnije opisana u izgubljenoj relaciji od 1656. god., jer u drugoj relaciji Vaccano napominje da će najprije sažeto iznijeti raniju (»reassumendo factam«).

Iz detaljnog opisa stanja u biskupiji treba istaknuti potrebu popravka biskupskog dvora koji je, pored dotrajalosti, bio grozno i divljački opustošen sa strane pobunjenih podložnika, tako da nema mjesta gdje bi biskup mogao glavu skloniti (»et immani, barbaraque rebellium Subditorum crudelitate devastata ita, ut non sit locus quo commode caput reclinem«).

Broj stanovnika u biskupiji ne prelazi tri tisuće (»non excedentibus ter mille Animarum numero«).¹¹ Taj su biskupov izvještaj potpisali ugledniji i

⁸ ASVat, Relationes, 163—164, 165—166, 161, 162.

⁹ U ovoj relaciji ne spominje se uništenje biskupskog arhiva.

¹⁰ ASVat, Relationes, 74 i 75.

¹¹ ASVat, Relationes, 85—98 i 9 priloga.

stariji kanonici i župnici: Petar Gašprotić i Ivan Težak, kanonici u Pićnu, Juraj Hlaj, župnik u Gračišću, Juraj Glogovac, župnik u Lindaru, i Juraj Kukurin, župnik u Gologorici, a kao biskupovi predstavnici putovali su ad limina Petar Šestan, župnik u Pazinskim Novakima, i Mihovil Zajc, kapelan u Gologorici.¹²

Posljedice pićanske bune opisuje i biskup Andrija Danijel barun de Raunach (1670—1686). U svojoj relaciji iz 1675. god. piše da od svih starih listina i dokaza o osnutku biskupije postoje jedino biskupova prava (Jura Episcopalia), dok je sva ostala građa bila uništena za vrijeme provale u biskupski dvor.¹³

I biskup Petar Antun Gauss (1693—1716) u izvještajima iz 1697. i 1711.

Prije podnošenja prijedloga Kandidacione komisije za organe Društva, god. ponavlja kako je sav biskupski arhiv osim biskupovih prava propao za vrijeme profanacije katedrale i ubojstva kapetana Bottonija («Quod litterae foundationis Episcopatus, et omnia antiqua instrumenta in Ecclesia facta profanatione ob occisione Capitanei Bottoni, direpta, et destructa sint, ut nihil praeter possessionem Jurium Episcopaliū mihi extat»¹⁴

U arhivskom fondu u Pićnu ima svega nekoliko spisa koji su pripadali biskupiji i koji su bili spašeni od vatre, a ima ih i djelomična izgorenih. Sastavljač rukopisa Memoriae Venerabilis Capituli Ecclesiae Cahtedralis Petenensis¹⁵ nije napisao ništa o buni. Ni Kandler,¹⁶ ni Miroslav Premrou¹⁷ nisu naišli na takve podatke. Camillo de Franceschi¹⁸ opisao je pićansku bunu sa svega nekoliko rečenica. Luigi Papo¹⁹ nedokumentirano piše da je Bottoni bio ubijen na Pićanštini po nalogu vlasnika grofovije Flanginija 1654. godine (!). Miroslav Bertoša unio je u tu problematiku najviše svjetla i objavio građu iz mletačkih arhiva.²⁰

Vatikanski arhivski izvori ne unose neke naročite podatke u problematiku pićanske bune, ali možda mogu usmjeriti dalja arhivska istraživanja u Ljubljanu, gdje je biskup Vaccano pretežno živio i djelovao, te u Beč i Graz kamo je češće u tim godinama morao, kako sam piše, putovati.

¹² ASVat, Relationes, 106—111.

¹³ Urbar Pićanske biskupije, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i u Pazinu, svezak XVI, Rijeka 1971, str. 263—183.

¹⁴ ASVat, Relationes, 120 i 136. Prema tome biskupski arhiv u Pićnu bio je uništen 1653. godine. U biskupskom arhivu u Trstu ima svega pet kutija građe koja potječe iz fonda pićanske biskupije, a obuhvaća zadnje decenije opstanka biskupije. Nema traga građi za slijedeće jedno stoljeće (1653—1750).

¹⁵ Pićan, arhiv, Memoriae, n. dj.

¹⁶ P. K a n d l e r, Pel fausto, n. dj.

¹⁷ P r e m r o u, Serie..., n. dj.

¹⁸ Camillo de Franceschi, Storia documentata della Contea di Pisino, Venezia 1964, str. 112—113.

¹⁹ Luigi Papo, Montona, Liviana editrice, Padova 1974, str. 85.

²⁰ Miroslav Bertoša, Mletačke arhivske vijesti o buni seljaka u Pazinskoj grofoviji godine 1653, Vjesnik histrijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, svezak XVIII, Rijeka 1973, str. 153—160. Isti, Jurina i Franina, kalendar za 1974, Pula 1973, str. 79—82.

Riassunto

NOTIZIE SULLA SOMESSA A PETENA DEL 1653 TRATTE DALLE RELAZIONI DEI VESCOVI PETENATI »AD LIMINA«

L'autore trae e pubblica alcune notizie dalle relazioni dei vescovi petenati »ad limina« sulla sommossa dei abitanti di Pićan (Petena) nel 1653.